

**Конвенција о
правима детета**

Дистрибуција: Општа

6. децембар 2016. године

Текст оригинала: на енглеском језику

Комитет за права детета

**Општи коментар бр. 20 (2016) о
остваривању права детета у
адолесценцији**

Садржај	Страна
I. Увод	3
II. Циљеви	4
III. Фокусирање на адолесценте	4
IV. Општи принципи Конвенције	6
A. Право на развој	6
B. Недискриминација	7
C. Најбољи интереси	7
D. Право на изражавање мишљења и учешће	8
V. Адолесценти којима је потребна посебна пажња	8
VI. Опште мере спровођења	11
VII. Дефиниција детета	12
VIII. Грађанска права и слободе	12
IX. Насиље над децом	15
X. Породична средина и алтернативна нега	15
XI. Основно здравље и добробит	17
XII. Образовање, слободно време и културне активности	20
XIII. Посебне мере заштите	22
XIV. Међународна сарадња	26
XV. Ширење информација	26

I. Увод

1. Конвенција о правима детета дефинише дете као свако људско биће које није навршило 18 година осим ако се, по закону који се примењује на децу, пунолетство не стиче раније и наглашава да државе треба да поштују и осигурају права садржана у Конвенцији сваком детету у оквиру своје надлежности, без дискриминације било које врсте. Иако Конвенција препознаје права свих особа млађих од 18 година, примена права треба да узме у обзир узраст деце и њихове развојне могућности. Приступи усвојени како би се осигурало остваривање права адолесцената се знатно разликују од оних усвојених за млађу децу.
2. Адолесценција је фаза живота коју карактеришу растуће могућности, капацитети, аспирације, енергија и креативност, али и значајна рањивост. Адолесценти су носиоци промена и кључна вредност и богатство са потенцијалом да позитивно доприносе својим породицама, заједницама и државама. Глобално, адолесценти се позитивно ангажују у многим сферама, укључујући здравствене и едукативне кампање, подршку породици, вршњачке едукације, иницијативе за развој заједнице, партиципативно планирање буџета и креативне уметности, а доприносе миру, људским правима, одрживости животне средине и климатској правди. Многи адолесценти су веома упућени у дигиталне и друштвене медије, који све више имају централну улогу у њиховом образовању, култури и друштвеним односима, а имају потенцијал у смислу политичког ангажмана и праћења одговорности.
3. Комитет примећује да је потенцијал адолесцената широко угрожен јер државе потписнице не препознају или не улажу у мере које су потребне да они уживају своја права. У већини земаља нису доступни подаци разврстани по старости, полу и инвалидитету, који би давали информације о политикама, идентификовали недостатке и подржали доделу одговарајућих средстава адолесцентима. Опште политике креиране за децу или младе се често не баве адолесцентима у свој њиховој разноликости и нису адекватне да гарантују остваривање њихових права. Цена неактивности и неуспеха је висока: темељи постављени током адолесценције у смислу емоционалне сигурности, здравља, сексуалности, образовања, вештина, отпорности и разумевања права ће имати далекосежне последице, не само на њихов индивидуални оптимални развој, већ и на садашњи и будући социјални и економски развој.
4. У овом општем коментару Комитет даје смернице државама о мерама које су потребне како би се осигурало остваривање права деце током адолесценције, а свесан је и Агенде о одрживом развоју до 2030. године. Наглашава важност приступа заснованог на људским правима који укључује препознавање и поштовање достојанства адолесцената; њихово оснаживање, држављанство и активно учешће у сопственим животима; промовисање оптималног здравља, добробити и развоја; као и посвећеност унапређивању, заштити и остваривању њихових људских права, без дискриминације.
5. Комитет препознаје да адолесценцију није лако дефинисати и да различита деца достижу зрелост у различитим годинама. Пубертет се јавља у различитим годинама за дечаке и девојчице, а различите функције мозга сазревају у различито време. Процес преласка из детињства у одрасло доба зависи од контекста и окружења, што се огледа у великом распону културних очекивања од адолесцената у националним законодавствима која дају различите прагове за улазак у активности одраслих и међународним

телима која употребљавају различите године старости да дефинишу адолесценцију. Овај општи коментар не тражи, дакле, да се дефинише адолесценција, већ се фокусира на период детињства од 10 година до 18. рођендана да би се олакшала доследност у прикупљању података.¹

6. Комитет констатује да неколико његових општих коментара има посебан значај за адолесценте, нарочито они који се односе на здравље и развој адолесцената, ХИВ/АИДС, искорењивање пракси које су штетне за жене и децу, децу без пратње и раздвојену децу и малолетничко правосуђе. Комитет наглашава посебан значај за адолесценте препорука које су настале од дана опште расправе о дигиталним медијима и дечијим правима. Овај Општи коментар је развијен да пружи преглед о томе како Конвенција у целости мора да се разуме и примењује у погледу свих адолесцената и треба је тумачити заједно са другим општим коментарима и документима који су настали од дана опште дискусије.

II. Циљеви

7. Циљеви овог Општег коментара су:

(a) Да се државама обезбеди упутство о законима, политикама и услугама потребним за унапређивање свеобухватног развоја адолесцената у складу са остваривањем њихових права;

(b) Подизање свести о могућностима које се пружају и изазовима са којима се суочава током адолесценције;

(c) Побољшање разумевања и поштовања развојних могућности адолесцената и импликације за остваривање њихових права;

(d) Да се ојача већа видљивост и свест адолесцената, као и улагање које ће им омогућити да остварују своја права током читавог живота.

III. Фокусирање на адолесценте

8. Комитет скреће пажњу држава потписница на фокусирање на адолесценте да би се унапредило остваривање њихових права, ојачао њихов потенцијални допринос позитивним и прогресивним друштвеним трансформацијама и превазишли изазови са којима се суочавају у преласку из детињства у одрасло доба у свету које је све више глобализован и сложен.

9. Адолесценти се убрзано развијају. Значај развојних промена током адолесценције још није тако широко схваћен као развојне промене које се јављају у раним годинама. Адолесценција је јединствена дефинишућа фаза људског развоја коју карактерише брзи развој мозга и физички раст, повећана когнитивна способност, почетак пубертета и сексуалне свести и новонастале способности, снаге и вештине. Адолесценти доживљавају већа очекивања која окружују њихову улогу у друштву и више значајних вршњачких односа при преласку из ситуације зависности у већу аутономију.

10. Док пролазе кроз своју другу деценију, деца почињу да истражују и успостављају своје индивидуалне и друштвене идентитете на основу сложене интеракције са сопственом породицом и културне историје, а доживљавају стварање изненадне свести о себи, коју често изражавају кроз језик, уметност и културу, и као појединци и кроз дружење са својим вршњацима. За многе, тај процес се одвија у оквиру дигиталног окружења и

¹ Видети www.who.int/mediacentre/news/adolescence/dev/en/.

значајно је информисан и под утицајем њиховог ангажовања у дигиталном окружењу. Процес изградње и изражавања идентитета је посебно сложен за адолесценте док стварају пут између мањинске и широко прихваћене културе.

Препознавање адолесценције као дела животног циклуса

11. Да би се обезбедио оптималан развој сваког детета кроз детињство, неопходно је препознати утицај који сваки период живота има на наредне фазе. Адолесценција је значајан период детињства сама по себи, али је такође критичан период преласка и могућност за побољшање животних шанси. Позитивне интервенције и искуства у раном детињству олакшавају оптималан развој како мала деца постају адолесценти.² Међутим, свако улагање у младе је у опасности да буде узалудно ако њихова права током адолесценције такође не добију адекватну пажњу. Осим тога, позитивне и подржавајуће могућности током адолесценције могу да се користе да ублаже неке од последица које су изазване претрпљеном штетом током раног детињства, као и да изграде отпорност да би се ублажила будућа штета. Комитет стога наглашава значај перспективе животног циклуса.

Изазовно окружење

12. Адолесценција може значити изложеност низу ризика, појачаних или погоршаних дигиталним окружењем, укључујући употребу супстанци и зависност, насиље и злостављање, сексуално или економско искоришћавање, трговину људима, миграције, радикализацију или регруацију у банде или милиције. Како се приближавају одраслом добу, адолесцентима треба одговарајуће образовање и подршка у суочавању са локалним и глобалним изазовима, укључујући сиромаштво и неједнакост, дискриминацију, климатске промене и деградацију животне средине, урбанизацију и миграције, старење друштва, притисак у школи и растуће хуманитарне и безбедносне кризе. Одрастање у мешовитим и мултиетничким друштвима, што је последица повећаних глобалних миграција, такође захтева већу способност разумевања, толеранције и коегзистенције. Потребна је инвестиција у мере за јачање капацитета адолесцената за превазилажење или ублажавање тих изазова, за сукобљавање са друштвеним покретачима који служе да их искључе и маргинализују и за спремање адолесцената да се суоче са изазовним и промњливим друштвеним, економским и дигиталним окружењима.

Период здравствених ризика

13. Иако адолесценцију углавном карактерише релативно ниска смртност у поређењу са другим старосним групама, ризик од смрти и болести током адолесценције постоји, укључујући смрт због узрока који се могу спречити, као што су порођај, опасни абортуси, саобраћајне несреће, полно преносиве болести, укључујући ХИВ, међуљудско насиље, ментално лоше здравствено стање и самоубиство, а сви ови узроци су повезани са одређеним понашањима и захтевају међусекторску сарадњу.

² Видети Општи коментар бр. 7 (2005) Комитета за права детета о остваривању праведетета у раном детињству, став 8

IV. Општи принципи Конвенције

14. Општи принципи Конвенције дају објектив кроз који треба посматрати процес имплементације и представљају водич за одређивање мера које су потребне да се гарантује остваривање права деце током адолесценције.

A. Право на развој

Позитивни и холистички приступ

15. Комитет наглашава важност вредновања адолесценције и пратећих карактеристика као позитивне развојне фазе детињства. Изражава жаљење због распрострањене негативне карактеризације адолесценције која води ка интервенцијама и услугама уско фокусираним на проблем, а не ка посвећености изградњи оптималних услова како би гарантовала права адолесцената и подржао развој њихових физичких, психичких, духовних, социјалних, емотивних, когнитивних, културних и економских капацитета.

16. Државе, заједно са недржавним актерима, кроз дијалог и укључивање самих адолесцената, треба да промовишу окружења која признају суштинску вредност адолесценције и да уведу мере којима би се адолесцентима помогло да напредују, истражују своје идентитете у настајању, своја уверења, сексуалност и могућности, да успоставе равнотежу између ризика и безбедности, да изграде капацитете за доношење слободних, информисаних и позитивних одлука и животних избора, као и да се успешно крећу кроз прелаз у одрасло доба. Потребан је приступ којим се надограђују предности и препознаје допринос који адолесценти могу дати својим животима и животима других, уз решавање проблема препрека које спречавају те могућности.

17. Фактори за које се зна да унапређују отпорост и здрав развој адолесцената укључују: (а) јаке везе са кључним одраслим особама у њиховим животима и њихову подршку; (б) могућности учешћа и доношења одлука; (в) вештине решавања проблема и суочавања са тешкоћама; (г) безбедне и здраве локалне средине; (д) поштовање индивидуалности; и (ђ) могућности изградње и одржавања пријатељстава. Комитет наглашава да ће могућности адолесцената да изграде и имају користи од оваквих друштвених средстава побољшати њихову способност да допринесу остваривању својих права, укључујући кроз одржавање доброг физичког и менталног здравља, избегавање ризичног понашања, опорављање од несреће, успех у школи, показивање толеранције, стварање пријатељства и остваривање вођства.

Поштовање развојних могућности

18. Чланом 5 Конвенције се захтева да се омогући родитељско усмеравање и саветовање на начин који је у складу са развојним могућностима детета. Комитет дефинише развојне могућности као повољан принцип који се односи на процес сазревања и учења кроз који деца постепено стичу компетенције, разумевање³ и повећану покретачку снагу да преузму одговорност и остваре своја права. Комитет тврди да што више дете зна и разуме, више ће његови родитељи морати да трансформишу усмеравање и саветовање у подсећање и постепено у размену на равноправној основи.⁴

³ Ibid., став 17.

⁴ Видети Општи коментар бр. 12 (2009) о праву детета на изражавање мишљења, став 84.

19. Комитет наглашава да право на уживање повећаног нивоа одговорности не умањује обавезу држава да гарантују заштиту.⁵ Постепено излажење из оквира заштите породице или другог окружења заштите, заједно са релативним неискуством и недостатком снаге, може учинити адолесценте осетљивим на повреде њихових права. Комитет наглашава да ће укључивање адолесцената у идентификацију потенцијалних ризика, као и развој и спровођење програма за ублажавање ризика, довести до ефикасније заштите. Тако што им је гарантовано право на изражавање мишљења, на оспоравање кршења права и тражење обештећења, адолесцентима је омогућено да постепено остварују своју заштиту.

20. У настојању да се обезбеди одговарајућа равнотежа између поштовања развојних могућности адолесцената и одговарајућих нивоа заштите, треба размотрити низ фактора који утичу на доношење одлука, укључујући ниво ризика, потенцијал за експлоатацију, разумевање развоја адолесцената, препознавање тога да се компетенција и разумевање не морају развијати једнако у свим областима и истим темпом, као и препознавање индивидуалног искуства и могућности.

В. Недискриминација

21. Комитет је идентификовао више облика дискриминације, од којих многи имају посебне последице у адолесценцији и захтевају интерсекционалну анализу и циљане холистичке мере.⁶ Сама адолесценција може бити извор дискриминације. Током овог периода, адолесценти могу бити третирали као опасни или непријатељски настројени, могу бити ухапшени, експлоатисани или изложени насиљу, што је директна последица њиховог статуса. Оно што је парадоксално је да се често третирају као неспособни да доносе одлуке о својим животима. Комитет позива државе да осигурају да се свим правима сваког адолесцента, дечака и девојчица, пружа једнако поштовање и заштита и да су уведене свеобухватне и одговарајуће мере афирмативне акције како би се смањили или елиминисли услови који доводе до непосредне или посредне дискриминације било које групе адолесцената по било ком основу.⁷ Подсећају се државе да неће свака разлика у поступања представљати дискриминацију уколико су критеријуми за такво разликовање правични и објективни и ако је циљ да се постигне резултат који је оправдан према Конвенцији.⁸

С. Најбољи интереси

22. Право детета да његови најбољи интереси имају примарни значај је материјално право, интерпретативни правни принцип и процесно правило, а примењује се на децу и као на појединце и као на групу.⁹ Све мере за спровођење Конвенције, укључујући законодавство, политике, економско и друштвено планирање, доношење одлука и одлуке о буџету, треба да прате поступке који обезбеђују да најбољи интереси детета, укључујући адолесценте, имају примарни значај у свим поступањима која се тичу детета. У светлу Општег коментара бр. 14 (2013) о праву детета да његови најбољи интереси буду од примарног значаја, Комитет наглашава да приликом

⁵ Видети, нпр. чланове 32-39 Конвенције.

⁶ Видети www2.ohchr.org/english/issues/women/rapporteur/docs/15YearReviewofVAMandate.pdf.

⁷ Видети Општи коментар бр. 5 (2003) о општим мерама за спровођење Конвенције, став 12.

⁸ Видети Општи коментар Комитета за људска права бр. 18 (1989) о недискриминацији, став 147.

⁹ Видети Општи коментар Комитета за права детета бр. 14 (2013) о праву детета да његови најбољи интереси буду од првенственог значаја, став 6.

одређивања најбољих интереса треба узети у обзир мишљење детета, у складу са његовим развојним могућностима¹⁰ и узимајући у обзир карактеристике детета. Државе потписнице треба да осигурају да се, како адолесценти стичу разумевање и зрелост, даје одговарајућа тежина њиховом мишљењу.

D. Право на изражавање мишљења и учешће

23. У складу са чланом 12 Конвенције, државе потписнице би требало да уведу мере којима се адолесцентима јемчи право да изразе мишљење о свим питањима која их се тичу, у складу са њиховим годинама и зрелошћу, као и да осигурају да се том мишљењу посвећује дужна пажња, на пример, у одлукама које се односе на њихово образовање, здравље, сексуалност, породични живот и судске и управне поступке. Државе треба да осигурају да су адолесценти укључени у развој, спровођење и праћење свих релевантних закона, политика, услуга и програма који утичу на њихове животе, у школи и на нивоу заједнице, локалним, националним и међународним нивоима.¹¹ Онлајн окружење пружа значајне могућности за јачање и ширење њихове укључености. Ове мере треба да буду праћене увођењем безбедних и доступних механизма за жалбе и обештећење са овлашћењем да одлучују о захтевима адолесцената и уз приступ субвенционисаним или бесплатним правним услугама и другој одговарајућој помоћи.

24. Комитет наглашава важност учешћа као средства политичког и грађанског ангажовања кроз које адолесценти могу да преговарају и да се залажу за остваривање својих права, као и да позвају државе на одговорност. Државе треба да усвоје политике за повећање могућности за политичко учешће, што је инструмент у развоју активног грађанства. Адолесценти могу да се повежу са вршњацима, учествују у политичким процесима и повећају свој осећај за доношење правих одлука и избора и због тога треба да се подрже у формирању организација преко којих могу да учествују у различитим средствима, укључујући и дигиталне медије. Ако државе одлуче да смање старост за гласање на мање од 18 година, требало би да улажу у мере подршке за адолесценте да схвате, препознају и испуне своју улогу активних грађана, укључујући кроз грађанско образовање и образовање о људским правима и идентификовање и решавање препрека за њихово ангажовање и учешће.

25. Комитет констатује да је разумевање и свест одраслих о праву на учешће адолесцената важно за уживање тог права адолесцената, а подстиче државе да улажу у обуку и подизање свести, нарочито за родитеље и старатеље, стручњаке који раде са адолесцентима и за њих, креаторе политика и доносиоце одлука. Потребна је подршка да би се омогућило одраслима да постану ментори и реализатори обука тако да адолесценти могу да преузму већу одговорност за властите животе и животе оних око њих.

V. Адолесценти којима је потребна посебна пажња

26. Одређене групе адолесцената могу нарочито бити подложни вишеструкој рањивости и кршењу њихових права, укључујући дискриминацију и социјалну искљученост. Све мере које се предузимају у погледу законодавства, политика и програма са нагласком на адолесценте

¹⁰ Видети Општи коментар бр. 12, ставови 70-74 и бр. 14, ставови 43-45.

¹¹ Видети Општи коментар бр. 12, став 27.

треба да узимају у обзир комбиноване повреде права и сложене негативне ефекте на адолесценте.

Девојчице

27. Током адолесценције, родне неједнакости постају израженије. Појава дискриминације, неједнакости и стереотипа према девојчицама се често појачава, што доводи до озбиљнијих кршења њихових права, укључујући дечији и присилни брак, рану трудноћу, женско генитално сакаћење, родно засновано физичко, ментално и сексуално насиље, злостављање, експлоатацију и трговину људима.¹² Културне норме које приписују нижи статус девојчицама могу повећати вероватноћу за заточење у кући, недостатак приступа средњем и високом образовању, ограничење могућности за разоноду, спорт, рекреацију и стварање прихода, недостатак приступа културном животу и уметности, тешке послове у домаћинству и одговорности бриге о деци. У многим земљама извештаји показују индикаторе нижег нивоа здравља и задовољства животом код девојчица него код дечака, што је разлика која се постепено повећава са годинама.

28. Државе треба да инвестирају у проактивне мере којима би се промовисало оснаживање девојчица, оспориле патријархалне и друге штетне родне норме и стереотипи, као и у правне реформе у циљу решавања непосредне и посредне дискриминације девојчица, у сарадњи са свим заинтересованим странама, укључујући и цивилно друштво, жене и мушкарце, традиционалне и верске вође и саме адолесценте. Потребне су изричите мере у свим законима, политикама и програмима којима би се јемчила права девојчица на равноправној основи са дечацима.

Дечаци

29. Традиционални концепт маскулинитета и родне норме везане за насиље и доминацију могу угрозити права дечака. Они укључују наметање штетних обреда иницијације, изложеност насиљу, бандама, принудно регрутовање у милиције, екстремистичке групе и трговину људима. Негирање њихове рањивости на физичко и сексуално злостављање и искоришћавање такође представља свеprisутне и значајне препреке за дечаке да приступе информацијама о сексуалном и репродуктивном здрављу, роби и услугама и као последицу има недостатак услуга заштите.

30. Комитет апелује на државе да уведу мере за решавање кршења тих права и охрабрује их да оспоре негативну перцепцију дечака, промовишу позитиван маскулинитет, превазиђу културне вредности засноване на мачизму и промовишу шире признавање родне димензије злостављања које они доживљавају. Државе такође треба да препознају значај укључивања дечака и мушкараца, као и девојчица и жена, у све мере за постизање родне равноправности.

Адолесценти са сметњама у развоју

31. Комитет је раније истакао широко распрострањене предрасуде, искљученост, социјалну изолацију и дискриминацију са којима се многа деца са сметњама у развоју суочавају.¹³ Адолесценти са сметњама у развоју често у многим државама немају могућности које су доступне другим адолесцентима. Може им бити онемогућено да учествују у друштвеним,

¹² Видети А/НRC/26/22, став 21.

¹³ Видети Општи коментар бр. 9 (2006) о правима деце са сметњама у развоју, ставови 8-10.

културним и религијским обредима преласка. Значајном броју је ускраћен приступ средњем или високом образовању или стручној обуци и као последица тога, стицању социјалних, образовних и економских вештина потребних за будуће запослење и слободу од сиромаштва. Широко им је ускраћен приступ информацијама и услугама које се тичу сексуалног и репродуктивног здравља, а могу бити подвргнути принудној стерилизацији или контрацепцији, што је директно кршење њихових права и може се сматрати мучењем или злостављањем.¹⁴ Адолесценти са сметњама у развоју су несразмерно изложени физичком и сексуалном насиљу, као и дечијем или присилном браку, а рутински им се ускраћује приступ правди или обештећењу.¹⁵

32. Државе потписнице би требало да уведу мере за превазилажење таквих препрека, да гарантују једнако поштовање права адолесцената са сметњама у развоју, промовишу њихову потпуну инклузију и олакшају ефикасан прелазак из адолесценције у одрасло доба, у складу са чланом 23 Конвенције и препорукама у Општем коментару бр. 9 (2006) о правима деце са сметњама у развоју. Адолесцентима са сметњама у развоју би, поред тога, требало обезбедити могућности за подржавано доношење одлука како би се олакшало њихово активно учешће у свим питањима која их се тичу.

Адолесценти припадници лезбијске, геј, бисексуалне, трансексуалне и интерсексуалне популације

33. Адолесценти који су припадници лезбејске, геј, бисексуалне, трансексуалне и интерсексуалне популације су обично изложени прогону, укључујући и злостављање и насиље, стигматизацију, дискриминацију, малтретирање, искључивање из образовања и обуке, као и недостатаку породичне и социјалне подршке или приступу информацијама и услугама у вези са сексуалним и репродуктивним здрављем.¹⁶ У екстремним случајевима, они се суочавају са сексуалним злостављањем, силовањем, па чак и смрћу. Ова искуства се повезују са ниским самопоштовањем, вишим стопама депресије, самоубиством и бескућништвом.¹⁷

34. Комитет наглашава права свих адолесцената на слободу изражавања и поштовање њиховог физичког и психичког интегритета, родног идентитета и настајуће аутономије. Осуђује наметање такозваних „третмана“ којима се покушава промена сексуалне оријентације, као и присилне операције или третмане интерсексуалних адолесцената. Позива државе да елиминишу такве праксе, укину све законе који инкриминишу или на други начин дискриминишу појединце на основу њихове сексуалне оријентације, родног идентитета или интерсексуалног статуса и усвоје законе о забрани дискриминације по том основу. Државе би такође требало да предузму делотворну акцију да заштите све адолесценте припаднике лезбејске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне популације од свих облика насиља, дискриминације или малтретирања подизањем свести јавности и спровођењем мера безбедности и подршке.

¹⁴ Видети А/НRC/22/53.

¹⁵ Видети А/66/230, ставови 44-49.

¹⁶ Видети изјаву Комитета за права детета и других регионалних механизма и механизма Уједињених нација за људска права од 13. маја 2015. године, доступна на www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15941&LangID=E.

¹⁷ Ibid.

Адолесценти припадници мањинске и аутохтоне популације

35. Неадекватна пажња и недовољно поштовање који се посвећују културама, вредностима и погледу на свет адолесцената из мањинских и аутохтоних група могу довести до дискриминације, социјалне искључености, маргинализације и искључивања из јавног простора. Ово повећава рањивост адолесцената из мањинских и аутохтоних група на сиромаштво, социјалну неправду, проблеме менталног здравља, укључујући несразмерно високе стопе самоубиства, слабе образовне резултате и висок ниво притвора у оквиру система кривичног правосуђа.

36. Комитет позива државе потписнице да уведу мере за подршку адолесцентима из мањинских и аутохтоних заједница како би могли да уживају своје културне идентитете и даље развијају своје културе у циљу активног доприношења породичном животу и животу заједнице, посебно обраћајући пажњу на права адолесценткиња. При томе, државе треба да се позабаве свеобухватним препорукама садржаним у Општем коментару Комитета бр. 11 (2009) о правима аутохтоне деце према Конвенцији.

VI. Опште мере спровођења

37. У складу са општим коментарима бр. 5 (2003) о општим мерама спровођења Конвенције (чл. 4, 42 и 44, став 6) и бр. 19 (2016) о јавном буџету за остваривање права детета (чл. 4), Комитет скреће пажњу на обавезе држава потписница да спроводе следеће мере за успостављање оквира за остваривање права деце током адолесценције. Искуство и погледи самих адолесцената би требало да буду у потпуности признати и озбиљно разматрани у развоју свих ових мера, укључујући:

(а) Свеобухватне и мултисекторске националне стратегије укорене у Конвенцији, са посебном нагласком на адолесценте, које би се бавиле структурним социјалним и економским коренима који су основ за повреде права са којима се адолесценти суочавају и које би осигурале координисани приступ у оквиру министарстава;

(б) Праћење спровођења како би се осигурало да се права адолесцената поштују у законодавству, политикама и услугама;

(ц) Прикупљање података разврстаних у најмању руку према старости, полу, инвалидитету, етничкој припадности и социо-економском стању чиме би се живот адолесцената учинио видљивим, Комитет препоручује да се државе договоре о заједничким индикаторима према којима ће се пратити напредак у остваривању права адолесцената;

(д) Транспарентне буџетске обавезе како би се осигурало да се адолесценти прописно узимају у обзир приликом балансирања конкурентних приоритета потрошње и у складу са принципима довољности, делотворности, ефикасности и једнакости;

(е) Обуку за све стручњаке који раде са адолесцентима и за њих о Конвенцији и пратећим обавезама, са фокусом на компетенције које су потребне за рад са адолесцентима у складу са њиховим развојним могућностима;

(ф) Ширење доступних информација о дечијим правима и како да се она остваре кроз, између осталог, школски план и програм, медије, укључујући дигиталне медије и јавне информације и материјале, уз посебне напоре да се допре до адолесцената у маргинализованом положају.

VII. Дефиниција детета

38. Конвенција забрањује сваку родно засновану дискриминацију, а старосне границе треба да буду једнаке за девојчице и дечаке.

39. Државе би требало да размотре или уведу законе којима се признаје право адолесцената да преузму већу одговорност за одлуке које утичу на њихове животе. Комитет препоручује да државе уведу минималне законске старосне границе, у складу са правом на заштиту, принципом најбољег интереса и уз поштовање развојних могућности адолесцената. На пример, старосне границе треба да препознају право на доношење одлука у погледу здравствених услуга или третмана, пристанка на усвајање, промене имена или обраћања породичним судовима. У свим случајевима треба бити препознато право сваког детета испод тог минимума старости које је способно да покаже довољно разумевања на давање или одбијање сагласности. Добровољна и информисана сагласност адолесцента се треба прибавити без обзира да ли је потребна сагласност родитеља или старатеља за било који медицински третман или поступак. Такође треба посветити пажњу увођењу правне претпоставке да су адолесценти компетентни да траже и имају приступ превентивним или временски осетљивим сексуалним и репродуктивним здравственим производима и услугама. Комитет наглашава да сви адолесценти имају право на приступ поверљивом медицинском саветовању без сагласности родитеља или старатеља, без обзира на старост, уколико то желе. Ово се разликује од права на медицинску сагласност и не би требало да буде предмет било какве старосне границе.¹⁸

40. Комитет подсећа државе потписнице на обавезу да признају да особе до 18 година старости имају право на континуирану заштиту од свих облика експлоатације и злостављања. Поново потврђује да минимална старосна граница за брак, регрутовање у оружане снаге, укључивање у опасан или експлоататорски рад и куповину и конзумирање алкохола и дувана треба да буде 18 година, с обзиром на степен повезаног ризика и штете. Државе потписнице треба да узму у обзир потребу да се уравнотеже заштита и развојне могућности и да дефинишу прихватљиву минималну старост при одређивању законске старости за сексуалну сагласност. Државе би требало да избегавају инкриминисање адолесцената сличних узраста за чињенично споразумну сексуалну активност која није експлоатишућа.

VIII. Грађанска права и слободе

Регистрација рођења

41. Непостојање регистрације рођења може довести до значајних додатних компликација током адолесценције, као што су ускраћивање основних услуга, немогућност да се докаже држављанство или добије идентификациони документ, повећани ризик од експлоатације или трговине људима, недостатак потребних заштитних мера у кривичноправном и имиграционом систему и малолетничко регрутовање у оружане снаге. Адолесцентима који нису регистровани при рођењу или непосредно након рођења треба обезбедити бесплатне крштенице и упис у матичне књиге.

¹⁸ Видети Општи коментар бр. 12, став 101.

Слобода изражавања

42. Чланом 13 Конвенције се потврђује да деца имају право на слободу изражавања и да остваривање тог права може бити само предмет ограничења предвиђених у члану 13 (2). Обавеза родитеља и старатеља да пруже одговарајуће смернице у складу са развојним могућностима адолесцената не треба да се меша у право адолесцената на слободу изражавања. Адолесценти имају право да траже, приме и саопште информације и идеје и користе средства за њихово ширење, укључујући говорни, писани и знаковни језик и невербалне изразе као што су слике и уметнички предмети. Средства изражавања укључују, на пример, књиге, новине, памфлете, постере, банере, дигиталне и аудио-визуелне медије, као и облачење и лични стил.

Слобода вероисповести

43. Комитет позива државе потписнице да повуку све резерве према члану 14 Конвенције, којим се наглашава право детета на слободу вероисповести и признају права и дужности родитеља и старатеља да усмере дете на начин који је у складу са његовим развојним могућностима (видети и члан 5.). Другим речима, дете остварује право на слободу вероисповести, а не родитељ, а родитељска улога се нужно смањује како дете стиче све већу активну улогу у остваривању избора током адолесценције. Слобода вероисповести треба да се поштује у школама и другим институцијама, укључујући у погледу избора похађања верске наставе, а дискриминација на основу верских уверења треба да буде забрањена.¹⁹

Слобода удруживања

44. Адолесценти желе и треба да проведу већи део времена са својим вршњацима. Повезане предности нису само социјалне природе, већ доприносе и компетенцијама које су темељ за успешне односе, запошљавање и учешће у заједници, изграђивање, између осталог, емоционалне писмености, осећаја припадности, вештина као што су решавање конфликта и ојачано поверење и интимност. Удруживање са вршњацима је главни градивни елемент у развоју адолесцената, чија вредност треба да буде препозната у оквиру школе и средине за учење, рекреативних и културних активности и могућности за социјално, грађанско, верско и политичко укључивање.

45. Државе треба да гарантују да се право адолесцената на слободу удруживања и мирног окупљања у потпуности поштује у свим његовим облицима, у складу са ограничењима описаним у члану 15 (2) Конвенције, укључујући кроз пружање сигурних места и за девојчице и за дечаке. Треба пружити правно признање адолесцентима да формирају своја удружења, клубове, организације, парламенте и форуме, како у школи тако и ван ње, да формирају онлајн мреже, учлане се у политичке партије, као и да се учлане у своје синдикате или да их оснују. Треба увести мере за заштиту адолесцената бранитеља људских права, посебно девојчица, које се често суочавају са родно специфичним претњама и насиљем.

Приватност и поверљивост

46. Право на приватност има све већи значај током адолесценције. Комитет је више пута изразио забринутост у вези кршења приватности у погледу, на пример, поверљивих медицинских савета; простора за личне ствари адолесцената у институцијама; преписке и друге комуникације, било

¹⁹ Видети, на пример CRC/C/15/Add. 194, ставови 32 и 33 и CRC/C/15/Add. 181, ставови 29 и 30.

у породици или у другим облицима заштите; и откривања оних који су укључени у кривични поступак.²⁰ Право на приватност такође даје право адолесцентима на приступ њиховим подацима у системима образовања, здравствене неге, бриге о деци и службама заштите и правосудном систему. Такве информације треба да буду једино доступне у складу са свим процесним гаранцијама појединцима који су законски овлашћени да их примају и користе.²¹ Државе треба да, кроз дијалог са адолесцентима, утврде где су се догодиле повреде приватности, укључујући у односу на лично ангажовање у дигиталном окружењу и коришћење података од стране привредних и других субјеката. Државе такође треба да предузму све потребне мере да ојачају и осигурају поштовање поверљивости података и приватности адолесцената, у складу са њиховим развојним могућностима.

Право на информисање

47. Приступ информацијама обухвата све облике медија, али посебну пажњу треба посветити дигиталном окружењу, јер адолесценти све више користе мобилне технологије, а друштвени и дигитални медији постају основно средство комуникације и пријема, стварња и ширења информација. Адолесценти користите онлајн окружење, између осталог, да истраже свој идентитет, уче, учествују, изразе мишљење, играју се, друже, ангажују политички и открију могућности запошљавања. Поред тога, интернет пружа могућности за добијање приступа мрежи здравствених информација, заштитној подршци и изворима савета и може се користити од стране држава као средство комуникације и сарадње са адолесцентима. Могућност приступа релевантним информацијама може имати значајан позитиван утицај на равноправност. Препоруке општих дискусија о медијима 1996. и 2014. године имају посебан значај за адолесценте.²² Државе би требало да усвоје мере како би се осигурало да сви адолесценти имају приступ, без дискриминације, различитим облицима медија и како би се подржао и промовисао једнак приступ дигиталном држављанству, укључујући кроз промоцију приступачних формата за адолесценте са сметњама у развоју. Обуку и подршку треба обезбедити као део основног наставног плана и програма како би се осигурао развој вештина адолесцената у погледу дигиталне, информативне и медијске и друштвене писмености.²³

48. Дигитално окружење такође може изложити адолесценте ризицима, као што су онлајн преваре, насиље и говор мржње, сексистички говор против девојчица и адолесцената припадника лезбејске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне популације, злостављање на интернету, припрема за сексуалну експлоатацију, трговину људима и дјечију порнографију, прекомерна секуализација и циљање од стране наоружаних или екстремистичких група. Ово не треба, међутим, да ограничи приступ адолесцената дигиталном окружењу. Уместо тога, њихова безбедност треба да се унапређује кроз холистичке стратегије, укључујући дигиталну писменост у погледу ризика на интернету и стратегије за очување њихове сигурности, кроз ојачане законе и механизме за спровођење закона за борбу

²⁰ Видети Фонд Уједињених нација за децу (УНИЦЕФ), *Приручник за спровођење Конвенције о правима детета* (2007), стр. 203-211. Доступан на www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child_Part_1_of_3.pdf.

²¹ Видети Општи коментар Комитета за људска права бр. 16 (1998) о праву на приватност, ставови 2-4.

²² За дискусије из 2014. године видети www.ohchr.org/documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf; за дискусије из 1996. године видети

www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/Recommendations/Recommendations1996.pdf.

²³ Видети www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf, став 95.

против злоупотреба на интернету и борбу против некажњивости, као и кроз обуку родитеља и стручњака који раде са децом. Апелује се на државе да осигурају активно ангажовање адолесцената у креирању и спровођењу иницијатива усмерених на јачање безбедности на интернету, укључујући путем вршњачког менторства. Потребна је инвестиција у развој технолошких решења о превенцији и заштити, као и доступности помоћи и подршке. Државе се подстичу да захтевају од предузећа да спроведу дубинску анализу права детета у циљу идентификације, спречавања и ублажавања утицаја ризика на права детета при коришћењу дигиталних медија и информационах и комуникационих технологија.

IX. Насиље над децом

Заштита од свих облика насиља

49. Комитет упућује државе потписнице на препоруке у општим коментарима бр. 13 (2011) о праву детета на слободу од свих облика насиља и бр. 18 (2014) о штетним праксама за свеобухватне законодавне, административне, социјалне и образовне мере за окончање свих облика насиља, укључујући законску забрану телесног кажњавања у свим срединама, као и за трансформисање и окончање свих штетних пракси. Државе потписнице треба да створе више могућности за унапређивање институционалних програма за превенцију и рехабилитацију, као и социјалну реинтеграцију жртава адолесцената. Комитет наглашава потребу укључивања адолесцената у развој превентивних стратегија и заштитних одговора за жртве насиља.

X. Породична средина и алтернативна нега

Подршка родитељима и старатељима

50. Улога родитеља и старатеља у обезбеђењу сигурности, емоционалне стабилности, охрабрења и заштите деци остаје важна током адолесценције. Комитет наглашава да обавезе држава да пруже одговарајућу помоћ родитељима и старатељима, као што је наведено у члановима 18 (2) и (3) Конвенције, као и да помогну родитељима у пружању подршке и животних услова потребних за оптимални развој у складу са чланом 27 (2), имају једнаку примену на родитеље адолесцената. Таква подршка би требало да поштује права и развојне могућности адолесцената и њихове повећане доприносе сопственим животима. Државе треба да обезбеде да се, у име традиционалних вредности, не толерише или одобрава насиље, не јачају неједнаки односи унутар породице и, самим тим, адолесцентима не ускраћује могућност да остваре своја основна права.²⁴

51. Комитет скреће пажњу држава потписница на значај растуће поделе између средине у којој живе адолесценти, коју карактеришу дигитално доба и глобализација, и оне у којој су одрастали њихови родитељи или старатељи. Адолесценти су изложени и неминовно су под утицајем глобалног комерцијалног света, који није регулисан родитељским вредностима или вредностима заједнице, а који може да спречи разумевање између генерација. Овај променљиви контекст представља изазов за способности родитеља и старатеља да ефикасно комуницирају са адолесцентима и обезбеде усмеравање и заштиту на начин који узима у обзир тренутну реалност њихових живота. Комитет препоручује да државе спроведу

²⁴ Видети А/НRC/32/32.

истраживања која би укључила адолесценте и њихове родитеље и старатеље, о природи усмеравања, помоћи, обуке и подршке који су потребни како би се решио проблем разилажења искуства између генерација.

Адолесценти у алтернативном збрињавању

52. Постоје значајни докази о лошим исходима за адолесценте у великим дугорочним установама, као и у другим облицима алтернативне бриге као што су хранитељске породице и брига у малим групама, иако у много мањој мери. Ови адолесценти имају нижи ниво образовања, зависни су од социјалне помоћи и у већем ризику од бескућништва, затвора, нежељене трудноће, раног родитељства, злоупотреба супстанци, самоповређивања и самоубиства. Од адолесцената у алтернативном збрињавању се обично захтева да оду када напуне 16-18 година и посебно су рањиви на сексуално злостављање и искоришћавање, трговину људима и насиље, јер немају системе подршке или заштите и није им дата никаква могућност да стекну вештине и способности како би се заштитили. Онима са сметњама у развоју су често ускраћене могућности за живот у заједници и пребацују се у установе за одрасле, где су у повећаном ризику да поново буду изложени кршењу њихових права.

53. Државе треба да се снажно посвете подршци адолесцентима у алтернативном збрињавању и да више инвестирају у њу. Избор хранитељских породица и малих домова треба да се употпуни мерама неопходним за борбу против дискриминације, да се обезбеде редовни прегледи појединачних ситуација адолесцената, подржава њихово школовање, да им се да прави глас у поступцима који утичу на њих и да се избегавају бројна сељења. Апелије се на државе да осигурају да се институционализација користи само као последња мера и да обезбеде одговарајућу заштиту све деце која живе у институцијама, укључујући кроз приступ поверљивим жалбеним механизмима и правди. Државе такође треба да усвоје мере да подрже независност и побољшају животне шансе адолесцената у алтернативном збрињавању, као и да се баве одређеним рањивостима и несигурностима са којима се адолесценти суочавају када постану довољно стари да напусте такво збрињавање.

54. Адолесцентима који напуштају алтернативну бригу је потребна помоћ у припреми за прелазак, у добијању приступа запошљавању, становању и психолошкој подршци, учествовању у рехабилитацији са својим породицама где је то у њиховом најбољем интересу и приступу услугама бриге након напуштања збрињавања, у складу са Смерницама за алтернативно збрињавање деце.²⁵

Адолесценти као глава породице

55. Значајан број адолесцената су примарни старатељи својих породица, или зато што су они сами родитељи или зато што су њихови родитељи умрли или нестали или су одсутни. Члановима 24 и 27 Конвенције се захтева да се родитељима и старатељима адолесцентима обезбеди основно знање о здрављу деце, исхрани и дојењу, као и одговарајућа подршка како би им се помогло у испуњавању њихових обавеза према деци за коју су одговорни и, када је то потребно, материјална помоћ у погледу исхране, одеће и становања. Старатељима адолесцентима је потребна додатна подршка да би уживали своја права на образовање, игру и учешће. Конкретно, државе би

²⁵ Резолуција Генералне скупштине 64/142, анекс. Видети такође Општи коментар бр. 9 Комитета за права детета.

требало да уведу интервенције социјалне заштите у кључним фазама животног циклуса и да одговоре на специфичне захтеве старатеља адолесцената.

XI. Основно здравље и добробит

Здравствена нега

56. Здравствене услуге су ретко конципиране тако да задовоље специфичне здравствене потребе адолесцената, што је проблем који се компликује недостатком демографских и епидемиолошких података и статистике, разврстаних по старости, полу и инвалидитету. Када адолесценти траже помоћ често доживљавају правне и финансијске препреке, дискриминацију, недостатак поверљивости и поштовања, насиље и злостављање, стигматизацију и осуђујући став медицинског особља.

57. Здравствени резултати адолесцената су углавном последица друштвених и економских фактора и структуралних неједнакости, где имају утицај и понашање и активности на индивидуалном, вршњачком, породичном нивоу и на нивоима школе, заједнице и друштва. Сходно томе, државе потписнице, у сарадњи са адолесцентима, би требало да са више заинтересованих страна спроведу свеобухватне прегледе природе и обима здравствених проблема адолесцената и препрека са којима се суочавају у приступу услугама, као основе за будуће свеобухватне здравствене политике, програме и стратегије јавног здравља.

58. Ментално здравље и психосоцијални проблеми, као што су самоубиство, самоповређивање, поремећаји у исхрани и депресија, примарни су узроци лошег здравља, морбидитета и морталитета међу адолесцентима, нарочито међу онима који су у рањивим групама.²⁶ Такви проблеми произлазе из комплексног узајамног деловања генетских, биолошких узрока, узрока личности и животне средине и повезани су са, на пример, искуством сукоба, расељавања, дискриминације, малтретирања и социјалне искључености, као и са притисцима у вези са сликом о телу и културом „савршенства“. Фактори за које се зна да промовишу отпорност и здрав развој и да штите од менталног лошег здравља укључују јаке везе са кључним одраслим особама и подршку тих особа, позитивне узоре, одговарајући животни стандард, приступ квалитетном средњем образовању, слободу од насиља и дискриминације, могућности за утицај и доношење одлука, свест о менталном здрављу, вештине за решавање проблема и суочавање са проблемима и безбедне и здраве локалне средине. Комитет наглашава да државе треба да усвоје приступ заснован на јавном здрављу и психо-социјалној подршци, а не прекомерну употребу лекова и институционализацију. Потребан је свеобухватни мултисекторски одговор, кроз интегрисане системе за заштиту менталног здравља адолесцената који укључују родитеље, вршњаке, ширу породицу и школе, као и пружање подршке и помоћи обученог особља.²⁷

59. Комитет позива државе да усвоје свеобухватне политике осетљиве на род и сексуалност сексуалног и репродуктивног здравља за адолесценте, наглашавајући да неједнак приступ адолесцената таквим информацијама, производима и услугама представља дискриминацију.²⁸ Недостатак

²⁶ Видети Општи коментар бр. 15 (2013) о праву детета на уживање највишег могућег стандарда здравља, став 38.

²⁷ Видети А/НRC/32/32.

²⁸ Видети Општи коментар бр. 20 (2009) Комитета за економска, социјална и културна права о недискриминацији у економским, социјалним и културним правима, став 29.

приступа таквим услугама доприноси томе да су адолесценткиње група која је у највећем ризику од умирања или трпљења тешких или доживотних повреда у трудноћи и на порођају. Сви адолесценти би требало да имају приступ бесплатним, поверљивим, одговарајућим за адолесценте и недискриминаторним услугама сексуалног и репродуктивног здравља, информисању и образовању доступним и на интернету и лично, укључујући планирање породице, контрацепцију, укључујући хитну контрацепцију, превенцију, лечење сексуално преносивих болести, саветовање, негу пре зачећа, здравствене услуге за мајке и малу децу и менструалну хигијену.

60. Не би требало да постоје препреке за производе, информације и саветовање о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима, као што су захтеви за сагласност или дозволу треће стране. Поред тога, треба уложити посебне напоре да се превазиђу препреке стигматизације и страха које доживљавају, на пример, адолесценткиње, девојчице са инвалидитетом и адолесценти припадници лезбијске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне популације, у приступу таквим услугама. Комитет позива државе да декриминализацију абортуса како би се осигурало да девојчице имају приступ безбедном абортусу и услугама после абортуса, да прегледају законодавство са циљем гарантовања најбољих интереса трудних адолесценткиња и осигуравања тога да се њихови ставови увек саслушају и поштују у доношењу одлука о абортусу.

61. Свеобухватно и инклузивно образовање о сексуалном и репродуктивном здрављу, прилагођено годинама, засновано на научним доказима и стандардима људских права и развијено са адолесцентима треба да буде део обавезног школског програма и да допре до адолесцената који не иду у школу. Треба посветити пажњу равноправности полова, сексуалној различитости, правима на сексуално и репродуктивно здравље, одговорном родитељству и превенцији сексуалног понашања и насиља, као и спречавању ране трудноће и полно преносивих болести. Информације треба да буду доступне у алтернативним форматима како би се обезбедила приступачност свим адолесцентима, посебно адолесцентима са сметњама у развоју.

ХИВ/АИДС

62. Адолесценти су једина старосна група у којој је у порасту смрт због АИДС-а.²⁹ Адолесценти могу да се суоче са изазовима у приступу антиретровирусној терапији и наставку третмана; потреба да се добије сагласност старатеља како би се приступило услугама повезаним са ХИВ, објављивање и стигматизација су само неке препреке. Адолесценткиње су несразмерно више погођене и представљају две трећине нових инфекција. Адолесценти припадници лезбијске, геј, бисексуалне и трансродне популације, адолесценти који размењују секс за новац, робу или услуге и адолесценти који убризгавају дрогу су такође у већем ризику од инфекције ХИВ-ом.

63. Комитет подстиче државе да препознају различите реалности адолесцената и да осигурају то да они имају приступ поверљивим тестирањима на ХИВ и саветовањима о ХИВ-у, као и програмима превенције и лечења ХИВ-а заснованим на доказима, које пружа обучено особље које у потпуности поштује права адолесцената на приватност и недискриминацију. Здравствене услуге би требало да обухватају информације, тестирање и дијагностику у вези са ХИВ-ом; информације о

²⁹ Видети http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112750/1/WHO_FWC_MCA_14.05_eng.pdf?ua=1, стр. 3.

контрацепцији и коришћењу кондома; негу и лечење, укључујући антиретровиралне и друге лекове и сродне технологије за негу и лечење ХИВ/АИДС; савете о одговарајућој исхрани; духовну и психо-социјалну подршку; и бригу засновану на породици, заједници и дому. Треба узети у обзир разматрање закона у вези са ХИВ-ом који инкриминише нежељено преношење ХИВ-а и необелодањивање нечијег ХИВ статуса.

Употреба дроге међу адолесцентима

64. Већа је вероватноћа да ће адолесценти почети са употребом дрога и могу бити у већем ризику од штете повезане са дрогама него одрасли, а почетак употребе дроге у адолесценцији чешће доводи до зависности. Они који су идентификовани да су у највећем ризику од штете повезане са дрогом су адолесценти који живе и раде на улици, они који су искључени из школе, они са историјом траума, распада породице или злостављања и они који живе у породицама које се суочавају са зависношћу од дроге. Државе потписнице имају обавезу да заштите адолесценте од незаконите употребе опојних дрога и психотропних супстанци. Државе потписнице треба да осигурају право адолесцената на здравље у вези са коришћењем тих супстанци, као и дувана, алкохола и растварача, и да успоставе службе за превенцију, смањење штете и третмане зависности, без дискриминације и са довољно буџетских средстава. Добродошле су алтернативе за казнене или репресивне политике контроле дроге у вези са адолесцентима.³⁰ Адолесцентима би требало обезбедити тачне и објективне информације засноване на научним доказима, у циљу спречавања и смањења штете од употребе дрога.

Повреде и сигурно окружење

65. Нежељене повреде или повреде због насиља су водећи узрок смрти и инвалидитета код адолесцената. Већина ненамерних повреда су последица саобраћајних удеса, дављења, опекотина, падова и тровања. Да би се смањио ризик, државе потписнице треба да развију мултисекторске стратегије које укључују законодавство којим се прописује употреба заштитне опреме, политике о возњи у пијаном стању и о издавању дозвола, програме о образовању, развоју вештина и промени понашања, адаптацију на животну средину, као и пружање услуга неге и рехабилитације за оне који су претрпели повреде.

Адекватан животни стандард

66. Утицај сиромаштва има дубоке последице током адолесценције, понекад доводи до екстремног стреса и несигурности и до социјалне и политичке искључености. Стратегије наметнуте адолесцентима или усвојене од стране адолесцената, које се баве економским тешкоћама, могу да укључе напуштање школе, умешаност у дечији или присилни брак, укљученост у сексуалну експлоатацију, трговину људима, опасан или експлоататорски рад или рад који омета образовање, придруживање бандама, регрутацију у милиције и миграције.

67. Комитет подсећа државе на права сваког детета на одговарајући животни стандард за физички, ментални, духовни, морални и друштвени развој, а позивају се да уведу социјалну заштиту која пружа адолесцентима и њиховим породицама основну сигурност прихода, заштиту од економских шокова и продужене економске кризе, као и приступ социјалним услугама.

³⁰ Видети А/НRC/32/32.

XII. Образовање, слободно време и kulturne активности

Образовање

68. Гарантовање права на универзално, квалитетно и инклузивно образовање и обуку је најважнија политика инвестиција коју државе могу да спроведу да би обезбедиле непосредни и дугорочни развој адолесцената, а све већи број доказа сведочи о позитивном утицају нарочито средњег образовања.³¹ Државе се подстичу да по хитном поступку уведу широко доступно средње образовање за све и да свим прикладним средствима обезбеде то да је високо образовање доступно свима на основу способности.

69. Комитет је дубоко забринут због изазова са којима се суочавају многе државе да постигну равноправност у упису девојчица и дечака и да задрже девојчице у школи након основног образовања. Улагање у средње образовање девојчица, обавеза довољна за усклађивање са члановима 2, 6 и 28 Конвенције, такође служи да заштити девојчице од дечијег и принудног брака, сексуалне експлоатације и ране трудноће, а значајно доприноси будућем економском потенцијалу девојчица и њихове деце. Треба обезбедити улагање и у стратегије које промовишу позитивне односе међу половима и друштвене норме; које се баве сексуалним и родно заснованим насиљем, укључујући у школама; и које промовишу позитивне узоре, подршку породице и економско оснаживање жена да би се превазишле законске, политичке, културне, економске и социјалне препреке које представљају препреке за девојчице. Осим тога, државе треба да препознају да све већи број дечака не уписује школу и не остаје у школи, да идентификују узроке и усвоје одговарајуће мере за подршку дечацима да наставе да учествују у образовању.

70. Комитет са забринутошћу констатује број адолесцената у маргинализованим ситуацијама којима није дата могућност да пређу на средње образовање, као што су адолесценти који живе у сиромаштву; адолесценти припадници лезбијске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне популације; адолесценти припадници мањина; адолесценти са психосоцијалним, сензорним или физичким инвалидитетом; адолесценти који мигрирају; адолесценти у ситуацијама оружаног сукоба или природних непогода; и адолесценти који живе или раде на улици. Неопходне су проактивне мере да се оконча дискриминација маргинализованих група у приступу образовању, укључујући успостављање програма за трансфер новца, поштовање мањинских и аутохтоних култура и деце из свих верских заједница, промовисање инклузивног образовања за децу са сметњама у развоју, борбу против малтретирања и дискриминаторских ставова у оквиру образовног система и обезбеђивање образовања у избегличким камповима.

71. Треба спровести напоре да се консултују адолесценти о препрекама које отежавају наставак њиховог учешћа у школи, с обзиром на висок ниво раног напуштања школе док су још увек неписмени или без добијања квалификација. Комитет је уочио следеће факторе који доприносе овоме: накнаде и пратећи трошкови; сиромаштво породице и недостатак адекватних планова социјалне заштите, укључујући одговарајуће здравствено осигурање; недостатак адекватних и сигурних санитарних објеката за девојчице; искључење трудних ученица и адолесценткиња које су мајке; упорно коришћење сурових, нељудских и понижавајућих казни; недостатак ефикасних мера за отклањање сексуалног узнемиравања у школи; сексуална експлоатација девојчица; окружења која не доприносе

³¹ Видети www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf.

укључивању и безбедности девојчица; неодговарајуће наставне педагогије; неприменљиви или застарели наставни планови и програми; неуспех да се ученици активирају у сопственом учењу; и малтретирање. Поред тога, школама често недостаје флексибилност која је потребна адолесцентима да би били у стању да комбинују рад и/или одговорности бриге о породици са својим образовањем, без којих можда не би били у могућности да наставе да измирују повезане трошкове школовања. У складу са чланом 28 (1) (д) Конвенције и Циљем одрживог развоја бр. 4, државе треба да уведу свеобухватне и проактивне мере за решавање свих ових фактора и којима би се унапредили упис и похађање школе, смањило рано напуштање школе и пружила могућности завршетка школе за оне који су је напустили.

72. Комитет скреће пажњу на Општи коментар бр. 1 (2001) о циљевима образовања, у којем подржава потребу да образовање буде оријентисано на дете, прилагођено детету и оснажујуће и наглашава значај колаборативне и партиципативне педагогије.³² Наставни план и програм за средње образовање треба да буде дизајниран да опреми адолесценте за активно учешће, да развија поштовање људских права и основних слобода, промовише грађанско учешће и припреми адолесценте да воде одговоран живот у слободном друштву. Да би се развио потпуни потенцијал адолесцената и да би се они задржали у школи, треба узети у обзир то како су окружења за учење дизајнирана, како би се осигурало да искоришћавају капацитет адолесцената за учење, мотивацију за рад са вршњацима и оснаживање, као и да се фокусирају на искуствено учење, истраживање и тестирање ограничења.

Прелазак са образовања на обуку, односно достојан рад

73. Значајан број адолесцената не похађају образовање или обуку или нису запослени, што доводи до несразмерних нивоа незапослености, недовољне запослености и експлоатације при преласку на одрасло доба. Комитет позива државе да подрже адолесценте који не похађају школу, на начин који одговара њиховом узрасту, да се олакша прелазак на достојан рад, укључујући обезбеђивање конзистентности између закона о образовању и закона о раду, као и да усвоје политике за промовисање њиховог будућег запошљавања.³³ У складу са чланом 28 (1) (г) адолесценти, државе треба да учине образовне и стручне информације и саветовање доступним адолесцентима.

74. И формално и неформално образовање и обука би требало да буду дизајнирани за вештине двадесет првог века,³⁴ које су потребне на савременом тржишту рада, укључујући интеграцију меких и преносивих вештина у наставни план и програм; проширење могућности за искуствено или практично учење; развој стручне обуке на основу потражње на тржишту рада; успостављање партнерстава јавног и приватног сектора за предузетништво, стажирање и праксу; и давање савета у вези са академским и стручним могућностима. Државе би такође требало да информишу о правима запошљавања, укључујући и права у вези са чланством у синдикатима и струковним удружењима.

³² Видети Општи коментар бр. 1 (2001) Комитета за права детета о циљевима образовања, став 2.

³³ Подциљ 8.6 Циљева одрживог развоја се односи на „младе“ (адолесценте између 15 и 24 година). Видети резолуцију Генералне скупштине 70/1.

³⁴ Термин „вештине двадесет првог века“ се односи на широк скуп знања, вештина, радних навика и карактерних црта за које се верује - од стране васпитача, школских реформатора, професора, послодавца и других - да су од пресудног значаја за успех у данашњем свету, посебно у академским програмима и савременим каријерама и радним местима.

Слободно време, рекреација и уметност

75. Право адолесцената на одмор и слободно време, као и слободно учествовање у игри, рекреативним и уметничким активностима, и на интернету и ван интернета, су од темељног значаја за њихово истраживање идентитета, омогућавајући адолесцентима да истражују своју културу, успоставе нове уметничке форме, стварају односе и развијају се као људска бића. Слободно време, рекреација и уметност дају адолесцентима осећај јединствености који је од темељног значаја за права на људско достојанство, оптимални развој, слободу изражавања, учешће и приватност. Комитет са жаљењем примећује да су та права широко запостављена у адолесценцији, посебно за девојчице. Страх од непријатељства и непријатељство према адолесцентима на јавним местима, као и недостатак урбаног планирања, образовне инфраструктуре и инфраструктуре за слободно време прилагођених адолесцентима, могу да ограниче слободу укључивања у рекреативне активности и спорт. Комитет скреће пажњу држава на права садржана у члану 31 Конвенције и на његове препоруке у Општем коментару бр. 17 (2013) о праву детета на одмор, слободно време, игру, рекреацију, културни живот и уметност.

XIII. Посебне мере заштите

Миграција

76. Све већи број адолесцената мигрира, било унутар или изван земље свог порекла, у потрази за бољим животним стандардима, образовањем или спајањем породице. За многе, миграција нуди значајне социјалне и економске могућности. Међутим, она такође представља ризик, укључујући физичке повреде, психолошке трауме, маргинализацију, дискриминацију, ксенофобију и сексуалну и економску експлоатацију и, при преласку границе, претрес и притварање.³⁵ Многим адолесцентима мигрантима је ускраћен приступ образовању, становању, здравству, рекреацији, учешћу, заштити и социјалном осигурању. Чак и тамо где су права на услуге заштићена законима и политикама, адолесценти се могу суочити са административним и другим препрекама у приступу тим услугама, укључујући: захтевање идентификационих докумената или бројева социјалног осигурања; штетне и непрецизне процедуре за одређивање старости; финансијске и језичке баријере; и ризик да ће добијање приступа услугама довести до притвора или депортације.³⁶ Комитет упућује државе потписнице на своје свеобухватне препоруке у вези са децом мигрантима.³⁷

77. Комитет наглашава да члан 22 Конвенције препознаје да деца избеглице и деца тражиоци азила захтевају посебне мере да би уживали своја права и имали користи од додатних мера заштите које су им дате кроз међународни режим за заштиту избеглица. Ови адолесценти не би требало да буду подвргнути хитном поступку пресељења, већ узети у обзир за улазак на територију и не би требало да се враћају или да им се одбија улазак пре утврђивања њихових најбољих интереса и пре него што се утврди потреба за међународном заштитом. У складу са обавезом из члана 2 да се поштују и обезбеде права сваког детета у оквиру надлежности држава, без обзира на

³⁵ Видети www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2012/DGD2012ReportAndRecommendations.pdf.

³⁶ Видети Агенција за фундаментална права „Притварање миграната у непрописној ситуацији - разматрања фундаменталних права“, 9. октобар 2012. године Доступно на https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-apprehensions-migrants-irregular-situation_en.pdf.

³⁷ Видети www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf.

статус, државе би требало да уведу законодавство осетљиво на старост и пол којим се регулишу и адолесценти без пратње и раздвојени адолесценти избеглице и тражиоци азила, као и мигранти, које почива на принципу најбољег интереса и даје приоритет процени потреба за заштитом а не одређивању имиграционог статуса, које забрањује притвор повезан са имиграцијом и које упућује на препоруке у Општем коментару бр. 6 (2005) о третману деце без пратње и раздвојене деце изван њихове земље порекла, бавећи се посебно рањивошћу тих адолесцената.³⁸ Државе би такође требало да уведу мере за решавање фактора који терају адолесценте да мигрирају, као и мере које се баве рањивошћу и кршењем права са којима се суочавају адолесценти који су остављени када родитељи мигрирају, укључујући и напуштање школе, дечији рад, рањивост на насиље и криминалне активности и тешке одговорности у домаћинству.

Трговина људима

78. Многи адолесценти су у опасности да постану жртве трговине људима из економских разлога или због сексуалне експлоатације. Апелује се на државе да успоставе свеобухватан и систематски механизам за прикупљање података о продаји, трговини и отмицама деце, осигуравајући да су подаци разврстани и обрађујући посебну пажњу на децу која живе у најугроженијим ситуацијама. Државе би такође требало да улажу у услуге рехабилитације и реинтеграције, као и психосоцијалну подршку за децу жртве. Треба обратити пажњу на родно засноване размере угрожености и експлоатације. Активности подизања свести, укључујући путем друштвених медија, би требало да се спроводе како би родитељи и деца били свесни опасности и од домаће и међународне трговине људима. Апелује се на државе да ратификују Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији и да сходно томе ускладе законодавство.

Сукоб и криза

79. Ситуације оружаног сукоба и хуманитарних катастрофа доводе до распада друштвених норми и структура породичне подршке и подршке у заједници. Оне присиљавају многе расељене адолесценте који су погођени кризом да преузму одговорности одраслих и излажу их ризицима од сексуалног и родно заснованог насиља, дечијег и присилног брака и трговине људима. Осим тога, адолесцентима у таквим ситуацијама ће вероватно бити ускраћени образовање, обука о вештинама, могућности сигурног запошљавања и приступ одговарајућим услугама и информацијама о сексуалном и репродуктивном здрављу, и вероватно ће се суочити са изолацијом, дискриминацијом и стигматизацијом, менталним здрављем и ризичним понашањем.

80. Комитет је забринут због неуспеха хуманитарних програма за решавање специфичних потреба и права адолесцената. Апелује на државе потписнице да осигурају то да су адолесцентима обезбеђене систематске могућности да играју активну улогу у развоју и дизајнирању система заштите и процесима помирења и изградње мира. Отворено инвестирање у обнову после сукоба и транзиције треба посматрати као прилику за адолесценте да допринесу економском и друштвеном развоју, изградњи отпорности и мирној транзицији земље. Поред тога, програми припреме за ванредне ситуације треба да се баве адолесцентима, препознајући и њихову

³⁸ Видети Општи коментар бр. 6 (2005) о третирању деце без пратње и раздвојене деце изван њихове земље порекла.

рањивост и право на заштиту, као и њихову потенцијалну улогу у пружању подршке заједницама и помагању да се ублаже ризици.

Регрутовање у оружане снаге и групе

81. Комитет изражава дубоку забринутост због чињенице да се адолесценти и адолесценткиње регрутују, укључујући кроз употребу друштвених медија, од стране оружаних снага, оружаних група и милиција државе, и позива све државе потписнице да ратификују Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о учешћу деце у оружаним сукобима. Такође је забринут због рањивости адолесцената да буду намамљени пропагандом терориста, екстремистичким ставовима и укључени у терористичке активности. Требало би спровести истраживање са адолесцентима да се истраже фактори који их терају да се укључе у такве активности, а државе би требало да предузму одговарајуће мере као одговор на налазе, посебно обраћајући пажњу на мере које промовишу социјалну интеграцију.

82. Државе би требало да обезбеде опоравак и родно осетљиву реинтеграцију адолесцената који су били регрутовани у оружане снаге и групе, укључујући оне у ситуацијама миграције, као и да забране регрутовање или коришћење адолесцената у свим непријатељствима, као и мировним преговорима или преговорима о прекиду ватре и договорима са наоружаним групама.³⁹ Државе би требало да подрже могућности за учешће адолесцената у мировним покретима и вршњачке приступе ненасилном решавању конфликта укоренење у локалним заједницама, како би се обезбедила одрживост и културна погодност интервенција. Комитет позива државе потписнице да предузму одлучне мере како би се осигурало да се случајеви сексуалног насиља, сексуалног искоришћавања и злостављања повезани са сукобима, као и друга кршења људских права адолесцената брзо и прописно реше.

83. Комитет препознаје да се у многим деловима света адолесценти регрутују у банде, које често пружају социјалну подршку, извор средстава за живот, заштиту и осећај идентитета у одсуству могућности за постизање таквих циљева кроз легитимне активности. Међутим, клима страха, несигурности, претње и насиља коју представља припадност банди угрожава остваривање права адолесцената и главни је фактор који доприноси миграцијама адолесцената. Комитет препоручује да се стави већи нагласак на развој свеобухватних јавних политика које се баве узроцима малолетничког насиља и банди уместо агресивног приступа у спровођењу закона. Потребна је инвестиција у превентивне активности за адолесценте који су у ризику, у интервенције да се адолесценти подстакну да напусте банде, рехабилитацију и реинтеграцију чланова банде, ресторативну правду и стварање општинских савеза против криминала и насиља, са нагласком на школу, породицу и мере социјалне инклузије. Комитет апелује на државе да посвете дужну пажњу адолесцентима који су приморани да напусте своју земљу из разлога који се односе на насиље банди и да им приуште избеглички статус.

Дечији рад

84. Комитет наглашава да сви адолесценти имају право на заштиту од економске експлоатације и најгорих облика дечијег рада и позива државе да спроведу одредбе члана 32 (2) Конвенције, као и Конвенције Међународне

³⁹ Видети А/68/267, ставови 81-87.

организације рада о минималним годинама старости за заснивање радног односа, 1973 (бр. 138), и о најгорим облицима дечијег рада, 1999 (бр. 182).

85. Увођење облика рада прилагођених узрасту има важну развојну улогу у животима адолесцената, снабдева их вештинама и омогућава им да уче о одговорностима и, када је потребно, да допринесу економском благостању својих породица и подржава њихов приступ образовању. Акција против дечијег рада би требало да садржи опсежне мере, укључујући прелаз са школе на посао, друштвени и економски развој, програме искорењивања сиромаштва и универзални и бесплатни приступ квалитетном, инклузивном основном и средњем образовању. Треба нагласити да адолесценти, када достигну национални законски минимални узраст за заснивање радног односа, који треба да се усклади са међународним стандардима и са обавезним образовањем, имају право да обављају лагани посао под одговарајућим условима, уз дужно поштовање њихових права на образовање и на одмор, слободно време, игру, рекреацију, културни живот и уметност.

86. Комитет препоручује да државе усвоје прелазни приступ ка постизању равнотеже између позитивне улоге рада у животу адолесцената уз обезбеђивање њиховог права на обавезно образовање, без дискриминације. Школовање и увод у достојан рад би требало ускладити да би се олакшала у животу адолесцената, у складу са њиховим узрастом и ефикасним механизмима за регулисање тог рада, а требало би обезбедити и обештећење када су адолесценти жртве експлоатације. Требало би предвидети заштиту од опасног рада све деце млађе од 18 година, са јасном листом специфичних опасних послова. Требало би уложити напоре да се спречи опасни рад, а услови рада би требало да буду приоритет, обраћајући посебну пажњу на девојчице које су укључене у послове у домаћинству и друге често „невидљиве“ раднике.

Правда за адолесценте

87. Адолесценти могу доћи у контакт са правосудним системима кроз сукоб са законом, као жртве или сведоци злочина или из других разлога, као што су брига, старатељство или заштита. Потребно је спровести мере како би се смањила рањивост адолесцената и као жртава и као починилаца злочина.

88. Апелује се на државе потписнице да уведу свеобухватне политике малолетничког правосуђа које наглашавају ресторативну правду, диверзионе мере судских поступака, алтернативне мере за притвор и превентивне интервенције, за борбу против друштвених фактора и узрока, у складу са члановима 37 и 40 Конвенције и Смерницама Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције. Требало би се фокусирати на рехабилитацију и реинтеграцију, укључујући за оне адолесценте који су укључени у активности категорисане као тероризам, у складу са препорукама у Општем коментару бр. 10 (2007) о правима деце у малолетничком правосуђу. Притвор треба користити само као последњу могућу меру и то на најкраћи могући временски период, а адолесценти би требало да буду притворени одвојено од одраслих. Комитет наглашава императив да се забрани смртна казна и доживотна затворска казна за свакога ко је осуђен за злочин када је био млађи од 18 година. Комитет је озбиљно забринут због броја држава које желе да смање узраст за кривичну одговорност и подстиче државе да постепено подижу старосну границу за кривичну одговорност до 18 година.

XIV. Међународна сарадња

89. Комитет наглашава да је спровођење Конвенције кооперативна вежба за државе потписнице, као и потребу за међународном сарадњом. Комитет подстиче државе потписнице да доприносе и користе, по потреби, техничку помоћ Уједињених нација и регионалних организација у примени права адолесцената.

XV. Ширење информација

90. Комитет препоручује да државе у великој мери рашире информације о овом општем коментару свим заинтересованим странама, нарочито у парламенту и на свим нивоима власти, укључујући у оквиру министарстава, сектора и општинских / локалних власти, као и свим адолесцентима. Комитет такође препоручује да се овај општи коментар преведе на све релевантне језике, у верзијама које су прилагођене адолесцентима и у форматима доступним адолесцентима са сметњама у развоју.